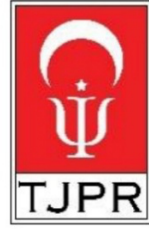

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Sayı: 3 • Haziran 2021 • 9-38

Issue: 3 • June 2021 • 9-38

Enneagram Kişilik Modeli Bağlamında İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Examination of Personality Traits of Faculty of Theology
Students in Terms of Some Variables in the Context of En-
neagram Personality Model

Ali Yüksel

Yüksek Lisans Öğrencisi
Atatürk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: aliyuksel91@gmail.com
Orcid: 0000-0002-5099-343X
Erzurum / Türkiye

Muhammed Kızılgeçit

Doç. Dr.
Atatürk Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
E-posta: mkizilgecit@atauni.edu.tr
Orcid: 0000-0002-8914-5681
Erzurum / Türkiye

MA Student

Atatürk University
Institute of Social Sciences
E-mail: aliyuksel91@gmail.com
Orcid: 0000-0002-5099-343X
Erzurum / Turkey

Associate Professor

Atatürk University
Faculty of Theology
E-mail: m.kizilgecit@atauni.edu.tr
Orcid: 0000-0002-8914-5681
Erzurum / Turkey

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Makale Türü • Article Type Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received 07 Ocak 2021 • 07 January 2021
Kabul Tarihi • Accepted 01 Mayıs 2021 • 01 May 2021

* Bu makale, yazarın IV. Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu'nda (2021) sunduğu *İlahiyat fakültesi öğrencilerinde enneagram kişilik tipi ile öznel dindarlık arasındaki ilişkinin incelenmesi* başlıklı sözel bildirisinden üretilmiştir.

Ö z e t

İnsanın duygu, düşünce ve davranışlarını inceleyen psikoloji biliminin özel olarak incelediği olgulardan birisi de kişiliktir. Kişilik, genetik ve çevresel faktörlerin etkisiyle kararlı ve tutarlı bir şekilde insanın karşılaştığı olaylara verdiği tepkilerin ve gündelik hayattaki tutumlarının tümüdür. Kişiliğin anlaşılması amacıyla birçok teori sunulmuş ve kişilik özelliklerinin ölçülmesi üzerine pek çok ölçme aracı geliştirilmiştir. Enneagramın tarihsel kökenleri tam açıklanamamakla birlikte milattan önceye ve sufi geleneğe dayandığı varsayılmaktadır. Enneagram, insanın doğuştan getirdiği mizaç özelliklerinin çevresel etkenlerle etkileşimi sonucu dokuz kişilik tipine ayrıldığını savunan, dinamik bir yapıya sahip, günümüzde doğu ve batı ülkelerinde geniş yankı uyandırarak pek çok alanda kullanılan ve ülkemizde de dikkatleri üzerine çeken bir kişilik modelidir. Araştırmanın temel amacı, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinin Enneagram Kişilik Ölçeği (EKÖ) yardımıyla belirlenmesi ve kişilik tiplerinin bağımsız değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesidir. EKÖ, 27 madde ve 9 faktörden oluşmakta olup 4'lü likert tipi derecelendirmeye sahiptir. Araştırmaya, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2019-2020 akademik yılı güz döneminde öğrenim gören 497 öğrenci katılmıştır. Örneklem seçiminde cinsiyet dağılımı ve sınıf ayrımı göz önünde bulundurularak nicel araştırma yaklaşımında yer alan tabakalı seçkisiz örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu kapsamda örneklemin %22,1'i hazırlık sınıfı, %19,1'i 1. sınıf, %20,8'i 2. sınıf, %20,9'u 3. sınıf ve %17,1'i 4. sınıf ile %66,6'sı kız ve %33,4'ü erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Verilerin analizinde t testi ve tek faktörlü ANOVA teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; Tip 1, Tip 5 ve Tip 8 faktörlerinde erkeklerin kızlara göre ortalama puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Tip 4 faktöründe büyük şehirlerde yaşayanların küçük şehirlerde ve köylerde yaşayanlara göre ortalama puanlarının daha yüksek, Tip 8 faktöründe ailesinin sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olanların orta olanlara göre ortalama puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tip 5 faktöründe çok dindarın biraz dindar ve dindar olanlara, Tip 8 faktöründe çok dindarın biraz dindar olanlara, Tip 9 faktöründe çok dindarın dindar, biraz dindar ve dindar olmayanlara göre ortalama puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öznel dindarlık algısı ve Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişki ilgili literatür temelinde yorumlanmıştır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Din psikolojisi • İlahiyat fakültesi öğrencileri • Enneagram
Kişilik • Öznel dindarlık algısı

A b s t r a c t

One of the elements that the science of psychology, which deals with emotions, thoughts and behaviours of people, specifically examines is personality. Personality is the body of the responses and attitudes of people in daily life in a determined and consistent manner under the influence of genetic and environmental factors. Many theories have been presented in order to understand personality, and many of measuring tools have been developed to measure personality traits. Enneagram is a personality model that attracts attention and is used in many areas in the world, especially in our country, that is Turkey. Though there isn't any concrete data, its roots have been assumed to be based on Sufi tradition and or go back the pre-Christ era. It has a dynamic structure, arguing that human beings are divided into 9 personality types as a result of their interaction with environmental factors. The main purpose of the study is to determine the personality traits of the students in a Faculty of Theology with the help of the EKÖ. 497 students studying at Atatürk University Faculty of Theology in the fall semester of 2019-2020 academic year participated in the study. The scale consists of 27 items and 9 factors and has a 4-point Likert-type rating. In sample selection, the stratified random sampling method, which is included in the quantitative research approach, was preferred considering the gender distribution and class distinction. T-test and one-factor ANOVA techniques were used to analyse the data. According to the findings obtained; It was determined that the average scores of the boys were higher than those of the girls in Type 1, Type 5 and Type 8 factors. In the Type 4 factor, it was determined that the average scores of those living in big cities were higher than those of the ones living in small cities and villages, and those with high socioeconomic level of their families in the Type 8 factor had higher average scores than those living in the middle. It was determined that the average scores of very religious people were higher in the Type 5 factor than those of the ones who were slightly religious and religious, in the Type 8 factor, the very religious people's were higher than those of the ones who were slightly religious, and in the Type 9 factor, very religious people' were higher than those of the ones who were religious, slightly religious and non-religious. The relationship between subjective religiousness perception and Enneagram personality types has been interpreted on the basis of relevant literature.

K e y w o r d s

Psychology of religion • Students of faculty of theology
Enneagram • Personality • Subjective perception of religiosity

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca bütün akılları merak içerisinde meşgul eden “Ben kimim?” sorusunun cevabını bulabilmek amacıyla psikoloji ve teoloji alanlarında çeşitli araştırmalar yürütülmektedir (Karabulut, 2007). Bu soruyla insanın kendisini bireysel ve toplumsal açıdan anlamlandırması noktasında psikoloji; yaratılış ve dünyaya gönderiliş amacını keşfetmesi noktasında ise teoloji ilgilenmiştir. Psikolojinin arayışları kişilik kavramını açığa çıkarırken teolojinin arayışları dindarlık olgusunu ön plana çıkarmıştır.

Allport’a göre insan, yaşamının büyük bir bölümünü, diğer insanları daha iyi anlamak ve anlaşılacakla geçirmektedir (Allport, 2016). Bir psikolog veya bir psikoloji alanı araştırmacısı, hangi psikoloji ekolü görüşünü benimserse benimsesin kişilik olgusuna ilgi duyacaktır çünkü psikolojinin araştırma objesi insan, konusu da insan davranışlarıdır (Karacoşkun, 2019). Psikologların insanı anlamak ve tanımak çabası, insanın karmaşık yapısıyla birleştiğinde, kişilikle ilgili birçok tanım ve sınıflandırma yapılmasına neden olmuştur (Turan, 2017). Allport’un gerçekleştirdiği literatür taramasında yaklaşık 50 farklı kişilik tanımına rastlanmıştır (İnanç & Yerlikaya, 2018). Her bir psikoloji ekolünün kişiliğin önemli bir boyutunu ortaya koyması dikkate alındığında kişiliğin birçok faktörün etkisi altında geliştiği sonucuna ulaşılmaktadır (Turan, 2017). Araştırmaların sonuçları incelendiğinde kişiliğin son derece karmaşık bir yapıya sahip olduğu ortak vurgusu görülmektedir (Ulu, 2018).

Enneagram, kalıtsal ve çevresel faktörler dikkate alınarak her bireyin 9 farklı kişilik tipinin olduğunu savunan, tiplerin rakamlarla sembolize edildiği, günümüzde doğu ve batı ülkelerinde geniş yankı uyandırarak pek çok alanda kullanılan ve ülkemizde de psikoloji ve eğitim başta olmak üzere farklı alanlarda dikkatleri üzerine çeken bir kişilik modelidir. Enneagram kişilik modeli tohum-toprak-iklim-ağaç benzetmeleriyle örneklendirilmektedir. Buna göre insanın doğuştan gelen potansiyelleri ve bu potansiyellerin baskınlık durumu (mizaç) tohuma benzetilmektedir. Tohum, içerisinde bitkinin tüm özelliklerini potansiyel olarak taşımaktadır. Potansiyeller ancak tohum toprağa düştükten sonra ortaya çıkmaktadır. Toprak, insanın doğduktan sonra etkileşime girdiği mikro çevreyi; iklim ise bireye dolaylı olarak etki eden makro çevre faktörlerine benzetilmektedir. İklim faktörlerinin kişiliğe etkisi ikincil ve dolaylı yoldan olmaktadır. Bütün bu etkileşimlerin sonucunda ortaya çıkan ağaç ise, kişilik olarak betimlenmektedir. Sonuç olarak birey ağacın hem tohumunu hem de meyvesini temsil etmektedir (Karabulut, 2007).

Enneagram'da, her kişilik tipinin olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Bununla birlikte stresli ve rahat zamanlara göre tiplerin gelişim ve ayrılma yönleri bulunmaktadır. Bu durumlarda birey, (3-6-9-3) ve (1-4-2-8-5-7-1) şeklinde içerisinde bulunan kişilik tipinden farklı olarak başka bir kişilik tipinin olumlu ve olumsuz özelliklerini sergilemektedir. Ayrıca aynı kişilik tipinde bulunanların da kanat tipi denilen kendisinden bir önceki veya bir sonraki kişilik tipinin özelliklerini sergilemesi mümkündür. Ayrıca her bir tip içerisinde, dokuz seviyeli bir gelişim serisi boyunca, üst düzey verimlilik durumlarından, acı verici, potansiyel olarak patolojik durumlara kadar değişebilen dalgalanma hareketleri bulunmaktadır. Birey, gelişme yönlerinde ilerledikçe psikolojik olarak iyileşme göstermekte ve kişisel olarak olgunlaşmakta iken çökme yönünde hareket eden birey, psikolojik olarak zayıflamakta ve kişilik bozuklukları sergilemektedir. Bu kapsamda, Enneagramı diğer kişilik tiplerinden ayıran en önemli özellik dinamik bir sistem olmasıdır. (Riso & Hudson, 2018).

Enneagram kişilik modeli, bireye dair doğruya en yakın veriler ortaya koyarak bireye en isabetli yönlendirme yapabilmeye imkânı sağladığından başta iş dünyasında insan kaynakları olmak üzere aile içerisindeki anlaşmazlıkların çözümüne, bireylerin birbirlerini tanımalarına ve çocukların karakterini tespit edip hayatlarına yön vermeye kadar birçok alanda kullanılmaktadır (Taştan, 2018). Eğitimde, öğretmenlerin kendileriyle çocuklar arasındaki ilişki ve iletişimde mizaç farklılıklarını gözetecek davranmasında, meslek ve kariyer planlamada, farklı öğrenme ve çalışma stillerini dikkate alarak eğitim verme ve rehberlik etme konularında da kullanılmaktadır (Acarkan, 2019b). İşletme alanlarında, satış ve pazarlama faaliyetlerinde, personel seçiminde, liderlik yönetiminde, sanat ve kültür yönetimi konularında, reklamcılık alanında, yüz yüze iletişimin olduğu satış alanlarında, politika, iletişim, film karakterleri oluşturma, rehberlik, öğrenci ve yaşam koçluğu, meslek seçimi, aile danışmanlığı, lider eğitimleri, hukuk, spor, psikoloji ve mistisizm gibi birçok farklı alanlarda kullanılmaktadır (Keskin, 2019). Psikiyatr Claudio Naranjo bir röportajında, terapi sürecinde iki-üç ay süren danışan tanıma sürecini Enneagram sayesinde beş-on dakikaya indirdiğini ifade etmektedir (Karabulut, 2007). Buna göre terapide Enneagram; danışanın mizaç ve kişilik haritasının çıkarılmasında, uygun ve verimli bir terapi sürecinin planlanmasında, doğuştan gelenle yaşanan travmalar nedeniyle oluşan geçici durumların ayırt edilmesinde, uygun terapi tarzının belirlenmesinde kullanılmaktadır (Acarkan, 2019b). Bununla birlikte akademik psikoloji, teoloji, mistisizm ve uygulamalı iletişimin birçok alanında kullanılmaktadır (Batu, 2018).

Türkiye’de de Enneagram kişilik modelinin dini eğitim alanında kullanıldığı çalışmalar bulunmaktadır. Enç tarafından (2020) yapılan konuşmada, Enneagram (9 tip mizaç modeli) kişilik modelinin 400 öğrenci üzerinde uygulanarak öğrencilerin kişilik tiplerine göre din eğitimine yön verildiği aktarılmaktadır. Bireysel meselelerin çözümünde ve dini eğitim rehberliğinde Enneagram’ın çok faydasının görüldüğü ifade edilmektedir. Buna göre Tip 1’lere, dünyada adaletin sağlanmasının İslam dini ile mümkün olduğu ve peygamberlerin gönderiliş amacının dünyada adaleti sağlamak olduğu ve İslam dininin her zamana hitap ettiği; Tip 2’lere, sarılarak ve ilgi gösterilerek dini yönlendirmede bulunduğu, duygusal açıdan sevginin ön plana çıkarıldığı; Tip 3’lere, dünyada yapılan amellerin ahirette karşılığının görüleceği hatırlatılarak duyulacak gurur ve memnuniyetin hayal edilmesinin ifade edildiği; Tip 4’lere, Allah’ın her şeyi birey için yarattığı, İslamiyet’in her bireye özel olarak hitap ettiği ve bireyin Allah’ın biricik kulu olduğu; Tip 5’lerin, İslami literatürü öğrenebileceği ve araştırabileceği kütüphane gibi ortamlara sokulduğu; Tip 6’lara, Müslümanın her an ve her yerde Allah’a dayanabileceği, Allah’ın bireyin sürekli yanında olduğu, insanın başına gelen bela ve musibetlerin Allah’ın nimeti olduğu; Tip 7’lere, fiziksel ve sosyal aktiviteler sonrasında dini eğitimin verilmeye çalışıldığı; Tip 8’lere, İslamiyet tarihinde lider özelliklere sahip sahabe ve veli zatların menkıbeleri anlatılarak içerisinde bulunduğu topluluğu yönlendirmesi şeklinde motive edici söylemlerde bulunduğu; Tip 9’lara, dünyada huzurun bulunmadığı ancak ahirette sonsuz bir saadetin ve huzurun bulunduğu şeklinde söylemlerde ve faaliyetlerde bulunularak dini eğitimin verilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir (Enç, 29 Mayıs 2020).

(i) Teorik Çerçeve

a. Kişilik

Kişiliği tanımlamaya yönelik çalışmaların dilin ortaya çıkışı kadar eski olduğu düşünülmektedir (Burger, 2016). Zira insanın kâinat içerisinde tanımaya en fazla muhtaç olduğu varlık bizzat kendisi olmaktadır (Turan, 2017). Kişilik psikologları, kişiliğin nasıl tanımlanacağı ve hangi konuların kişiliğe dâhil olacağına dair tartışmaları sürdürmektedir (Burger, 2016). İnsanın çok yönlü ve karmaşık yapısı dikkate alındığında psikolojinin kişilik terimini açıklarken tek bir tanımı yeterli görmemesi doğal karşılanmaktadır (Karacoşkun, 2019). Bu kapsamda modern psikolojide kişilik her kurama göre farklı tanımlanmakta ve kapsamı en geniş kavramlar arasında yer almaktadır (Burger, 2016). Her bir kişilik kuramı kişiliğin farklı boyutlarını ele almaktadır.

Genel hatlarıyla kişilik, “bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer

bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki bütünü; bireyin davranışlarına tutarlılık ve biriciklik katan, nispeten kalıcı özellikler ve eşsiz hususiyetlerden oluşan bir kalıp; başta aileden, toplumdan, kültürden vs. etkilenecek insana ait pek çok şeyi etkilemekte ve belirlemekte” şeklinde tanımlanmaktadır (Kızılgeçit, 2017: 172). Kişilik konusunu modern psikolojinin merkezi parçası haline getiren Allport, insanın en ayırt edici özelliğinin bireysellik olduğunu vurgulamakta ve onun gibi bir kişinin dünyaya asla gelmediğini ve bir daha gelmeyeceğini belirtmektedir (Burger, 2016). Allport (2016) kişinin bireysel olarak davranma, düşünme ve hissetme kabiliyeti bulunmasaydı bütün insanların standart davranış ve düşünceler ortaya koyacağını ifade etmektedir. Ayrıca kişilik sabit ve statik bir şey olmayıp sürekli değişmekte ve organizeli olarak büyüyebilmektedir.

Kişiliğin oluşumu ve gelişimi, insanın yaratılışı itibariyle getirdiği özellikler ve yaşamı boyunca oluşan tecrübeleri sonucunda kazandığı özellikler üzerine inşa edilmektedir. Genetik kaynaklı özellikleri ifade etmek amacıyla “mizaç”; çevresel faktörlerin etkilerini belirtmek amacıyla “karakter” kavramı kullanılmaktadır (Turan, 2017). Mizaç ve karakter kavramları kişiliğin farklı yönlerini oluşturmaktadır (Karacoşkun, 2019). Psikologlarca kişiliğin oluşmasında ve gelişmesinde kalıtım ile çevrenin ne şekilde ve ne derecede rol oynadığına dair uzun yıllar tartışmalar devam etmekle birlikte günümüzde her ikisinin de etkisi ve önemi kabul edilmektedir (Peker, 2014). Günümüzde kişiliğin biyoloji kaynaklı etkileri inkâr edilmemekte ve psikoloji alanında mizaç konusuna gösterilen ilgi devam etmektedir (Burger, 2016).

a.a. Enneagram Kişilik Modeli

Enneagram; psikolojik açıdan insanı açıklamak noktasında indirgemeci bir yaklaşımdan uzak, bütün insanlığı kuşatan ve etkileyen, kişinin duygusal, fiziksel ve akli özelliklerini dikkate alan, kalıtsal ile çevresel faktörlere ve anlık ruh haline göre kişilik özelliklerinin değişebileceğini savunan, kökenleri milattan öncesine uzanmakla birlikte bilimsel bir düzleme aktarılan, dinamik ve dokuz temel kişilik tipinden oluşan, bilimsel, tasavvufi, metafiziksel ve mistik bir kişilik modelidir. Enneagram, Yunanca “ennea” (dokuz) ve “grammos” (noktalar) sözcüklerinin birleşimiyle meydana gelmektedir. Enneagram, insanların kategorik olarak 9 farklı kişilik tipine ayrıldığını öne süren ve benliğin mekanizmalarının çözümlenmesinde ve anlaşılmasında kullanılan sözlü gelenekten bilimsel bir içeriğe büründürülmüş dinamik, bütüncül ve tutarlı bir kişilik modelidir (Palmer, 2014; Subaş, 2017). Ortaya çıkışına dair bilimsel verilerden yoksun olsa da kaynağı hakkında çeşitli varsayımlar öne sürülen ve sözel

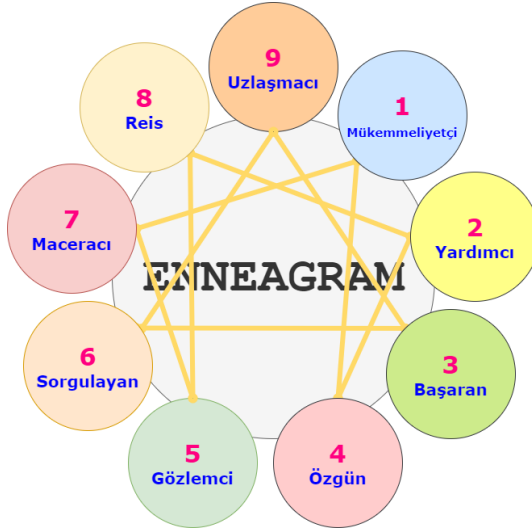
aktarımla bugüne ulaşan Enneagram, 20. yüzyılın ikinci yarısında Ichazo ve psikiyatr Naranjo'nun katkılarıyla bir kişilik tipi modeline dönüşmüştür (Riso & Hudson, 2018).

Amerika'da bulunan Enneagram Enstitüsü'nün kurucuları Riso ve Hudson (2018) Enneagram'ın temelinde Pisagor, Platon veya daha öncesinde yapılan matematik keşiflerinin olduğunu ve 14. ve 15. yüzyılda Yunan ve Arap öğretileriyle beraber Müslümanlar tarafından batıya taşındığını belirtmiştir. Ayrıca Müslüman mistikler, Sufiler ve Nakşiler tarafından bu modelin kullanıldığını, Müslümanların ve Sufilerin sisteme katkılarının olduğunu ifade etmiştir (Subaş, 2017).

a.a.a. Merkezler

Enneagram teorisinde, insan bedeninde onun algı, tutum, karar ve davranışını etkileyen üç merkez olduğu kabul edilmektedir. Merkezler, kişiliğin doğduğu odak noktalarıdır. Enneagram teorisindeki merkezler ve kişilik tipleri Enneagram diyagramı üzerinde açıklanmaktadır (Palmer, 2014; Riso & Hudson, 2018; Batu, 2018; Acarkan, 2019a; Karabulut, 2007, Subaş, 2017).

Şekil-1:
Enneagram diyagramı

Enneagram'da rakamlarla sembolize edilen 9 kişilik tipi, İslami perspektifte kuvve-i şehevîye, kuvve-i gadabîye ve kuvve-i akliye olarak isimlendirilen fiziksel merkez (içgüdüsel grup), duygusal merkez (hisseden grup) ve zihinsel merkez (düşünen grup) olmak üzere üçerli gruplardan oluşmaktadır (Palmer, 2014; Riso & Hudson, 2018; Subaş, 2017).

Bu kapsamda duygu merkezinde: Tip 2-Yardımcı, Tip 3-Başaran, Tip 4-Özgün; zihin merkezinde: Tip 5-Gözlemci, Tip 6-Sorgulayan, Tip 7-Maceracı; içgüdü merkezinde: Tip 8-Reis, Tip 9-Uzlaşmacı, Tip 1-Mükemmeliyetçi yer almaktadır (Şekil-1).

Her bir üçlü grup, içinde yer alan üç tipin kendi aralarındaki diyaletik ilişkilerini temel alan bir içyapıya sahiptir. Her bir grupta, bir tip o grubun karakteristik yeteneğini aşırı ifade eder, diğer bir tip aynı yeteneği yetersiz ifade eder, üçüncü tip ise bu yetenekle teması en az olandır (Riso & Hudson, 2018; Palmer, 2014).

Hisseden grupta yer alan duygu merkezli olanların temel arayışı kimlik ve değer araştırması etrafında, içgüdüsel grubu oluşturan fizik merkezli olanların temel arayışı hayatiyet ve yaşam güçlerini bulmak etrafında, düşünen grupta yer alan zihin merkezli olanların temel arayışı iç kılavuz ve destek bulmak etrafında örüntülenmektedir (Riso & Hudson, 2018; Palmer, 2014; Subaş, 2017).

a.a.b. Kanatlar

Enneagram kişilik modeline göre bireylerin ait olduğu temel kişilik tiplerinin sağ ve sol tarafındaki kişilik tiplerinden de belli bir oranda etkilendiği ifade edilmektedir. Herkes, kendi temel tipi ile “kanat” olarak adlandırılan bitişindeki tiplerden birinin veya her ikisinin kendine özgü bir karışımıdır. Buna göre her bir tip, kendi içerisinde üç ayrı tip potansiyeli taşımaktadır. Temel tipten sonra ikincil bir öneme sahip olan yardımcı tip ya da kanat, temel tipe diğer psikolojik fonksiyonları sağlayarak bazen onu tamamlamakta bazen de ona karşıt etkide bulunmaktadır. Enneagram’ın teorik yönleri arasında en çok tartışılanı kanat teorisidir. Bazı yazarlar kanat tipinin olmadığını ifade ederken bazıları genellikle bir baskın kanat olduğunu, bazıları ise her temel tipin yanında iki kanat olduğunu düşünmektedir (Riso & Hudson, 2018; Palmer, 2014; Subaş, 2017; Karabulut, 2007).

a.a.c. Güven (Entegrasyon) ve Stres (Ayrılma) Noktaları

Enneagram kişilik modeli çeşitli psikolojik değişimleri ve gün içindeki duygusal değişiklikleri güven ve stres noktalarıyla açıklamaktadır. Bir tip, güven noktasına gittiğinde gittiği mizacın pozitif tutumlarını sergilemektedir. Bir tip stres noktasına gittiğinde ise gittiği tipin negatif tutumlarını sergilemektedir. Şartlar normalleştiğinde asıl mizacına geri dönmektedir. Bu tarz durumlarda birey iki farklı noktaya gitmektedir. Birey kendini normal hayatındaki seyirden daha fazla bir güven ortamında hissettiğinde güven noktasına, normal hayattan daha fazla stresle karşılaştığında ise stres noktasına gitmektedir. Her bir tipin gittiği güven

ve stres noktaları Enneagram diyagramında görülmektedir (Şekil-1). Ayırılma veya stres yönü, Enneagram'da 1 - 4 - 2 - 8 - 5 - 7 - 1 ve 9 - 6 - 3 - 9 sayı dizileri ile gösterilmektedir. Entegrasyon veya güven yönü ise bu iki dizinin tersi olarak 1 - 7 - 5 - 8 - 2 - 4 - 1 ve 9 - 3 - 6 - 9 şeklinde gösterilmektedir (Riso & Hudson, 2018; Palmer, 2014; Subaş, 2017; Karabulut, 2007; Acarkan, 2019a).

a.a.d. Gelişim Seviyeleri

Her Enneagram kişilik tipi, kendi içinde dokuz sağlık seviyesini barındırmaktadır. Her üç seviye, sağlıklı (1-2-3), ortalama (4-5-6) ve sağlıklısız (7-8-9) düzeylerini oluşturmaktadır. Kişi, sağlık düzeyi arttıkça (9'dan 1'e) öze yaklaşırken, sağlık düzeyi düştükçe (1'den 9'a) katı bir mizaç sarmalına girmektedir. Her tipin ortak seviyelerinde benzer özellikler yer almakla birlikte farklı noktaları da çokça bulunmaktadır. Bu kapsamda Ego'nun Seviye 2'de ortaya çıktığı ve Seviye 9'a kadar giderek artan bir şekilde şiddetlendiği ve tahrip edici hâle geldiği dikkat çekmektedir. Kişisel özgürlük noktasında ise aynı süreç tersine işlemektedir. Kişi seviye 1'de en özgür ve Seviye 9'un patolojisine doğru bozuldukça giderek artan bir şekilde özgürlüğünü kaybetmektedir. Seviye 1'de Kutsal olanla bağlantı yeniden keşfedilmektedir. Birey, diğer insanlarla ve çevreyle yakından ve merhametli bir şekilde bağlantılı olduğunu hissetmekte ve hayatı mutluluk verici bir yakınlık hissi ile müşahade etmektedir. Ayrıca seviye 1 nihai varış noktası olmamakta ve tamamen bireyin varlığını tam olarak ifade edebildiği ânı temsil etmektedir (Riso & Hudson, 2018; Palmer, 2014; Subaş, 2017; Karabulut, 2007; Acarkan, 2019a).

a.a.e. Enneagram Kişilik Tipleri

a.a.e.a. Tip 1: Mükemmeliyetçi

Tip 1'ler, sorumluluk sahibi, titiz ve çalışkan bir yapıya sahiptir. Ahlaki değerlere duyarlı, dürüst, doğru, güvenilir olmayı önemseyen özelliklere sahiptir. Her konuda en kusursuz şekilde hareket etmeye çalışır. Dikkatli ve kontrolçüdür, eksik, hatalı ve kusurlu noktaları hemen fark eder, sorunun en kısa zamanda düzeltilmesine çalışır (Acarkan ve ark., 2018). Kendini ve başkalarını eleştirir. Ahlaki açıdan kendini üstün hisseder. Gereklilik kipini (-meli, -malı) çok kullanır. (Palmer, 2014; Subaş, 2017). Bir şey söylemeden veya yapmadan önce düşünür ve davranışlarında tutarlı, ölçülü olmaya çalışır (Acarkan ve ark., 2018). Tip 1'ler, mücadeleci, reformcu, avukat, eleştirmen, eğitici olur. Amaca yönelik hareket başlatır ve hatalarını açıklama, düzeltme, tartışma ihtiyacı hisseder, aynı zamanda standartları düşürmemeye çalışır (Riso & Hudson,

2018; Subaş, 2017). Sıklıkla işkolik olur. Gerek kendilerini gerekse diğer insanları yoğun bir şekilde eleştirir, yargılayıcı, kusur arayıcı ve hata bulucu olabilir (Riso & Hudson, 2018; Karabulut, 2007).

a.a.e.b. Tip 2: Yardımcı

Tip 2'ler, sevgi dolu, sevecen, muhataplarını önemseyen ve öncelleyen, çevresindekilerin ihtiyaçlarına duyarlı olan ve onlara yardım etmeye çalışan, her alanda ve şekilde elinden geldiğince destek olmayı görev bilen bir tutum sergiler. Fedakâr, cömert, verici kişiler olarak bilinir ve böyle bilinmekten memnuniyet duyar (Acarkan ve ark., 2018). Kendilerini başkalarının gereksinimlerine adar (Palmer, 2014). Tip 2'ler, aşırı eş duyum içinde başkalarının ihtiyaçlarını ön plana alır. İnsanlar için bilinçli olarak olumlu hisler besler ve kendilerini onların yaşamında iyiliğin ana kaynağı olarak görür (Riso & Hudson, 2018; Subaş, 2017). Sohbet etmeyi, duygusal paylaşımı, insanların sorun ve gündemlerini kendileriyle paylaşmalarını sever (Acarkan ve ark., 2018). Tip 2'ler, görüntüleriyle sevgi uyandırır, insanları gerçekten öyle olduklarına inandırmak için başkalarının isteklerine hayır demekte zorlanır (Maitri, 2018).

a.a.e.c. Tip 3: Başaran

Tip 3'ler, başarı ve verimlilik üzerinden öne çıkma ve kendilerini gösterme eğilimindedir. Kendilerini değerli ve önemli hissetmelerini başarıyla ilişkilendirir. Vakitlerini boşa harcamayı, işsiz ve işlevsiz kalmayı sevmez. Başarısızlığa ve yenilgiye tahammülleri yoktur. Kendilerine güvenir ve insanları kendilerine hayran bırakmaktan, alkışlanmaktan büyük keyif alır (Acarkan ve ark., 2018). Rekabetçidir. Hırslı ve imaj meraklısıdır (Palmer, 2014; Subaş, 2017). Mükemmel olmayı hedefler ve tüm enerjilerini başarılı olmaya yönlendirir. Bukalemun gibidir, olumlu izlenim bırakmak için görüntülerini değiştirmeye ihtiyaç duyar. Genellikle gerçekte ne hissettiklerini ya da kim olduklarını anlamak zordur. Genellikle başarı arayışlarının peşinden kendilerini acımasızca sürükler ve başkaları tarafından insafsız, bencil, çıkarıcı ve çelik gibi kararlılığa sahip kişiler olarak algılanır (Maitri, 2018).

a.a.e.d. Tip 4: Özgün

Tip 4'ler, samimi, açık ve dürüst olmayı her şeyden çok önemser. Duygusal zekâları ve sezgileri güçlüdür. İçlerinden geldiği gibi yaşarlar. İlişkilerde zorlayıcı davranılmasında hoşlanmaz. Sanat ve estetiğe çok duyarlı olup yetenekleri oranında çeşitli sanat dallarıyla ilgilenir. Odakları dışarıda olandan ziyade kendi iç dünyalarına dönüktür. Kendilerini, hayatı ve insanları yüzeyselliğin ötesinde bir bakışla irdeler, herkesin görmediği ve ulaşamadığı derinliği arar. Basit olandan ve sıradanlaşmaktan

olabildiğince kaçınır, daima özgün kimliklerini anlamaya, tecrübe etmeye ve ortaya koymaya çalışır (Acarkan ve ark., 2018). Sürekli hisleri izlemenin ve özellikle olumsuz olanlarına dikkat etmenin sonucunda sosyal ilişkilerde sorun yaşar. Hisleri ile teması yitirmemek için her şeyi benimser ve kişisel algılar, aşırı duygusallık içinde kolayca incinebilir. Değişik ruh halleri ve fırtınalı duyguları çevresindeki insanları sürekli tedirgin eder. Yoğun arzu ve nefreti birlikte yaşar (Riso & Hudson, 2018; Subaş, 2017). Kendilerini yalnız ve terk edilmiş, topluma yabancılaşmış ve gerçekten başkaları tarafından ulaşılmayan insanlarmış gibi hissetme eğilimindedir. Başlıca odak noktaları çoğunlukla sorunlar ve hayal kırıklığıyla dolu ilişkileridir (Maitri, 2018).

a.a.e.e. Tip 5: Gözlemci

Tip 5'ler, uzman olmaya çalıştığı alanlarda bilgi toplamaya, problemleri çözmeye ve kapsamlı düşünerek fikir üretmeye eğilimlidir. Öğrenmeye meraklı olup kitap okumaktan ve araştırma yapmaktan hoşlanır. Zihinleri sürekli, olayların altında yatan gerekçeleri anlama, dünya hakkında daha fazlasını bilme ve öğrenme hevesi ile doludur. Zihinsel tartışmalara ve kişilerin entelektüel yetkinliklerine önem verir. İlgi duydukları alanlarda sıkılmadan, yorulmadan gözlem yapabilir, bir konu üzerine uzun uzun düşünebilir (Acarkan ve ark., 2018). Dış dünyanın bunaltıcı baskısı ile baş edememekten endişe duyar ve daha güvenli gördükleri zihinlerine çekilir (Riso & Hudson, 2018; Subaş, 2017). Vakitlerinin çoğunu birkaç ilgi alanına harcarken hayatın diğer alanlarını ihmal eder. Karmaşık fikirlere veya hayali dünyalara daha çok daldıkça hayatın duygusal anlamda uzaklaşır (Riso & Hudson, 2018; Karabulut, 2007). İnsanlardan uzak kendi hallerinde olmayı tercih eder. Çoğu zaman etraflarında olup bitenlere aktif olarak katılmak yerine gözlem yapar gibi görünmekle birlikte bazen oldukça konuşkan olabilir (Maitri, 2018).

a.a.e.f. Tip 6: Sorgulayan

Tip 6'lar, güven ve sadakate çok ihtiyaç duyan, karşılıklı olarak sorumluluklarına duyarlı olan, hakkında olumsuz şeyler düşünülmesi karşısında gerginlik yaşayan, mantıklı, tedbirli, hesaplı ve ölçülü hareket eden kişilerdir. Kaygı ve gerilimleri arttıkça detaylara daha çok odaklanır. Sorumluluklarını önemser, bir işi yerine getirmek için çok çalışır. Ters giden veya sorun çıkarması muhtemel durumları tespit ederek çözmeye çalışır. Alışkanlıklarına düşkündür, bir düzen içinde olmaktan hoşlanır ve ani değişiklikler karşısında hemen adapte olmakta zorlanabilir (Acarkan ve ark., 2018). İşlerini garanti altına almayı ister. Gelecekteki olaylara ilişkin endişelerinden dolayı sürekli teyakkuzda ve problemlerin gelmesini bekler durumdadır (Riso & Hudson, 2018; Karabulut, 2007). Çok

iyi bir takım oyuncusu, sadık bir nefer ve iyi bir arkadaş olabilir (Palmer, 2014). Her olasılığı düşünmüş olmalarına rağmen yine de güvenlik için yeterince önlem alamadıklarına inanır (Riso & Huson, 2018; Subaş, 2017). Belirsizlik, bilinmezlik onlar için endişe vericidir, endişe duyduklarında mümkünse bir adım geri çekilip durum değerlendirmesi yapar, değilse muhataplarına karşı sorgulayıcı ve tepkisel davranır (Acarkan ve ark., 2018).

a.a.e.g. Tip 7: Maceracı

Tip 7'ler, hareketli, dışa dönük, konuşkan, neşeli, meraklı, geçmişe takılmayan, iyimser, kendiliğinden davranabilen, özgürlüğüne ve rahatına düşkün kişilerdir. Pratik düşünür, mantıkla hareket eder, duygulara takılmaz. Hayal güçleri geniştir, değişimden ve farklılıktan hoşlanan bir yapıya sahiptir. Her konuda alternatiflerinin çok olmasını ister. Zihinsel çağrışımları hızlıdır, olaylar ve fikirler arasında bağlantı kurabilir, pratik düşünür ve yeni fikirlere açıktır. Problemler karşısında hızlı ve pratik çözüm arar. Bulamadıklarında ise sorunlara takılmaz ve önlerine bakmayı tercih eder (Acarkan ve ark., 2018). Bağlılık kurmakta sorun yaşar, seçenekleri açık tutmak, duygusal açıdan yükseklerde dolaşmak ister. Genelde mutludur, çevresine canlılık katar. Yeni atılımlar yapma alışkanlığı vardır (Palmer, 2014). Hiperaktif bir kişi olarak etkinlikten etkinliğe gider, akıllarına ne gelirse söyler. Dikkatleri ve fikirleri dağınıktır, zihinleri o kadar hızlı çalışmaktadır ki tek şeye yoğunlaşamaz (Riso & Hudson, 2018; Subaş, 2017). Hazzı, keyfi, heyecanı, eğlenceyi sürekli kılma isteği Tip 7'leri yemek, eğlence, cinsellik, adrenalini yüksek deneyimler konusunda obur ve doyumsuz kılabilir. Zihinsel ve eylemsel durgunluk onları rahatsız eder. (Acarkan ve ark., 2018). Olayların genel örgüsünü, bütünü kavramanın değerini ve önemini bilir, ayrıntıları az önemser. Bir şeylerin nasıl çalıştığına dair şemalar çizme eğiliminde olduğundan çoğunlukla kendilerini sunuma öyle kaptırır ki asıl görüş alanını kaybeder (Maitri, 2018). Proje başlatmakta oldukça iyidir, fakat bu projeleri devam ettirmekte güçlük yaşar (Riso & Hudson, 2018; Karabulut, 2007).

a.a.e.h. Tip 8: Reis

Tip 8'ler, cesur, iddialı, girişken, rekabetçi, bağımsızlığına çok düşkün, cömert, hareketli, mücadeleci, zorluklar karşısında güçlü ve dayanıklı olup gerektiğinde öne çıkıp müdahale edebilen, risk alarak insanları yönetmekte zorlanmayan kişilikleriyle ön plana çıkar. Kendinden emin, açık, net ve kararlı bir yapıya sahiptir. İlişkilerinde dürüst, direkt ve açık sözlü olup çevresindekileri kolaylıkla yöneten baskın kişiliğe sahiptir. Haksız veya adaletsiz tutumlarla karşılaştığında duruma anında müda-

hale eder. Kendinden emin duruşları, otoriter, mücadeleden ve eylemden kaçınmayan aktif tutumlarıyla girdikleri ortamlarda dikkat çeker (Acarkan ve ark., 2018). İçinde buldukları duruma olan güvenleri azaldığında, daha iddialı, ikna edici, saldırgan ve konuşkan olarak çevrelerine baskın çıkmak ister. Her aktivitelerinde gerekenden fazla enerji harcar (Riso & Hudson, 2018; Karabulut, 2007). Öfkesini ve gücünü açıkça sergiler, karşı koyan ve dövüşen rakiplerine büyük saygı duyar (Palmer, 2014). Kendi kendine yeterli olmak, mali bağımsızlığa ve yeterli kaynaklara sahip olmak ister. Önemli kişi olduklarını anlatmaya çalışır, övünür, büyük plan yapar, büyük vaat verir. İnsanlara hâkim olmaya çalışır, herkesten uyum bekler ve her şeyin kendi istekleri doğrultusunda olmasını talep eder (Riso & Hudson, 2018; Subaş, 2017). Edepsizleşmeye, çirkefleşmeye, moral bozmaya ve ortalığı karıştırmaya heveslidir. Sorumlu olmayı, iplerin kendilerinde olmasını ve emir almaktansa vermeyi tercih eder. Açık ve net kişilerdir. Söyleyecekleri şeylerin başkaları üzerindeki etkilerine ya da kendileri açısından sonuçlarına bakmaksızın dolandırmadan, doğrudan ve açıkça söyler (Maitri, 2018).

a.a.e.i. Tip 9: Uzlaşmacı

Tip 9'lar, sakin, uyumlu, kimseyi rahatsız etmeyen, ölçülü, kabullenici ve esnek olup muhataplarının hassasiyetlerine dikkat eder ve rahatsız etmemeye özen gösterir. Uzlaşmacı ve arabulucu yapısı sayesinde kavga ve tartışma ortamlarını yumuşatır, farklılıkları ve zıtlıkları dengelemeye çalışır. Çevresiyle uyum ve bütünleşme içinde olmayı arzuladığından huzur ve sükûneti korumaya özen gösterir. Hem kendilerini zorlamamaya hem de kimseye yük olmamaya özen gösterir. Kendilerinin de rahatsız edilmemesini ister. Fiziksel ihtiyaçlarına karşı hassastır, yeme, içme, uyku öncelikleri arasındadır. Barışçıl kişilikleri ve soğukkanlı, ılımlı yaklaşımları saygı görür. Çatışmayı sevmez, karşılıklı uyum ve pozitif etkileşimi önceler, bunun için de mütevazı, kabullenici ve hoşgörülü davranır (Acarkan ve ark., 2018). Kendilerine dikkat çekmekten kaçınır, etkileyici, önemli kişiliklermiş gibi görünmez, hatta sıradan ve silik görünür (Maitri, 2018). Fiziksel olarak aktif, fakat içsel ve duygusal olarak tembel, benliklerini harekete geçirmede isteksiz olabilir. Tembellik nedeniyle işlerini savsaklayabilir. Çok sabırlı, kadercı ve çekingen olur, çevrelerini değiştirmek için hiçbir şey yapmak mümkün değilmişçesine kendilerini hayatın akışına bırakır (Riso & Hudson, 2018; Karabulut, 2007). Her şeyi erteleme eğilimindedir. Harekete geçmekte zorlanır. Canlanmak istemez, değişimden kaçır (Riso & Hudson, 2018; Subaş, 2017).

(ii) Ampirik Uygulama

b. Yöntem

Çalışma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeline göre tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modelinde iki ve daha fazla değişken arasındaki ilişki betimlenmekte ve derinlemesine analiz edilmektedir. Bir değişkene ilişkin elde edilen bilgilerden hareketle diğer değişken veya değişkenlerdeki durumun kestirilmesine olanak tanınmaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2013). Araştırmanın amacı çerçevesinde demografik değişkenlerle Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi planlanmaktadır.

b.a. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 2019-2020 akademik yılında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Evrenin seçiminde hem ilahiyat fakültesi öğrencilerine ilişkin EKÖ kullanılarak farklı çalışmaların bulunmaması hem de anket formunun örnekleme kolayca ulaştırılabilmesi hususları dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda yokatlas.yok.gov.tr adresinden temin edilen bilgiler ışığında 2016 yılında 226 öğrenci, 2017 yılında 226 öğrenci, 2018 yılında 216 öğrenci, 2019 yılında 226 öğrencinin kayıt yaptırdığı belirlenmiştir (bkz. Şekil-2). Öğrenci alım sayıları dikkate alındığında 2015 yılında da benzer sayılarda öğrencinin kayıt yaptırdığı değerlendirilmektedir. Ayrıca örneklem içerisinde Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İkinci Öğretim ve Arapça bölümleri öğrencileri yer almadığından yokatlas.yok.gov.tr adresindeki veriler incelenirken ilgili bölümlere kayıt yaptıran öğrenci sayıları dikkate alınmamıştır. Bu çerçevede araştırmanın evreni 1110 öğrenci olarak hesaplanmıştır. Krejcie ve Morgan tarafından oluşturulan örneklem hesaplama çizelgesinde .05 hata payıyla evrendeki 1100 katılımcı için ortalama 285 kişinin örneklem için yeterli olacağı belirtilmiştir (Krejcie - Morgan, 1970). Çıngı (1994) tarafından oluşturulan tabloda .04 sapma miktarıyla evrendeki 1000 kişilik evren için ortalama 375 kişilik örneklem sayısı belirtilmiştir.

Araştırma kapsamında %22,1'i (110 öğrenci) hazırlık sınıfı, %19,1'i (95 öğrenci) 1. sınıf, %20,8'i (103 öğrenci) 2. sınıf, %20,9'u (104 öğrenci) 3. sınıf ve %17,1'i (85 öğrenci) 4. sınıf olmak üzere toplamda 497 öğrencinin çalışmaya katılımı sağlanmıştır. Bu sayı, ifade edilen örneklem sayılarından oldukça fazladır. Evrenin cinsiyete göre dağılımı Şekil-3 üzerinden incelendiğinde kız öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısından fazla olduğu dikkat çekmektedir. Örneklemin seçiminde cinsiyet dağılımı ve sınıf ayrımı göz önünde bulundurularak nicel araştırma yaklaşımında yer alan tabakalı seçkisiz örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Tabakalı örnekleme yöntemi evrendeki alt gruplar belirlenerek evren bütünlüğü içindeki oranlarıyla örnekleme temsil edilmelerini sağlamayı

amaçlamaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2013). Bu kapsamda örneklemin cinsiyet ve sınıfa göre dağılımı Tablo-1’de sunulmaktadır (bkz. Tablo-1).

Şekil-2:
Araştırma evreni

Tablo-1:
Araştırma örneklemi

S/C	Kız	%	Erkek	%	Toplam	%
Hazırlık	81	73,6	29	26,4	110	22,1
1. Sınıf	62	65,3	33	34,7	95	19,1
2. Sınıf	72	69,9	31	30,1	103	20,8
3. Sınıf	59	56,7	45	43,3	104	20,9
4. Sınıf	57	67,1	28	32,9	85	17,1
Toplam	331	66,6	166	33,4	497	100,0

b.a.a. Örneklemin Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılan 497 kişinin sosyo-demografik değişkenlere göre dağılımını ifade eden bilgiler de Tablo-1’de ve Tablo-3’te sunulmuştur. Katılımcıların “Üniversiteye girmeden önce hayatınızın çoğunluğunu nasıl bir ortamda geçirdiniz?” sorusuna %28,9’unun köyde (n:144), %28,2’sinin küçük şehirlerde (n:140), %42,9’unun büyük şehirlerde (n:213); “Ailenizin sosyo-ekonomik düzeyi nasıldır?” sorusuna %8,2’sinin düşük (n:41), %87,7’sinin orta (n:436), %4,1’inin yüksek (n:20); “Enneagram kişilik modelini daha önce duydunuz mu?” sorusuna %7,2’sinin (n:36) evet, %92,8’inin hayır (n:461) şeklinde cevap verdiği tespit edilmiştir.

Öznel dindarlık algılarının ortaya konulması amacıyla “*Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendirirsiniz?*” sorusuna katılımcıların %3,6’sı dindar değilim (n:18), %24,4’ünün biraz dindarım (n:121), %68,6’sının dindarım (n:341) ve %3,4’ünün çok dindarım değerlendirmesinde bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo-3:
Örneklemin sosyo-demografik değerleri

SED		n	%
Yaşanılan Ortam	Köy	144	28,9
	Küçük Şehir	140	28,2
	Büyük Şehir	213	42,9
	Toplam	497	100,0
Sosyo-Ekonomik Düzey	Düşük	41	8,2
	Orta	436	87,7
	Yüksek	20	4,1
	Toplam	497	100,0
Enneagram Bilgisi	Evet	36	7,2
	Hayır	461	92,8
	Toplam	497	100,0
Öznel Dindarlık Algısı	Dindar değil	18	3,6
	Biraz dindar	121	24,4
	Dindar	341	68,6
	Çok dindar	17	3,4
	Toplam	497	100,0

b.b. Veri Toplama Araçları

b.b.a. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada veri elde etmek amacıyla (i) kişisel bilgi formu ve (ii) Enneagram Kişilik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada ele alınan demografik değişkenlere ilişkin bilgi edinmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu (KBF) kullanılmıştır. KBF’de bağımsız değişken olarak yaşanılan yer, yaş, sosyo-ekonomik düzey, il, öznel dindarlık algısı, sınıf, ilahiyat fakültesi tercihi, cinsiyet, mezun olunan lise türü ve Enneagram kişilik modeline ilişkin duyum gibi araştırma problemiyle ilişkili olduğu değerlendirilen sorular yöneltmiştir.

b.b.b. Enneagram Kişilik Ölçeği

Üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla Enneagram Kişilik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, Subaş ve Çetin (2017) tarafından Enneagram metodolojisi esas alınarak katılımcıların dokuz kişilik tipine göre belirgin kişilik tipini ortaya koymak amacıyla

oluşturulmuştur. 27 maddeden oluşan ölçek, beni hiç anlatmıyor (1), bir kısmı beni anlatıyor (2), geneli beni anlatıyor (3) ve tamamı beni anlatıyor (4) seçenekleri olmak üzere 4'lü likert derecelendirme şeklinde tasarlanmıştır. Katılımcıların her boyuttan alabilecekleri en yüksek puan 12 ve en düşük puan 3 şeklindedir. Ters kodlanan madde bulunmamaktadır.

Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan analizde Cronbach's Alpha katsayısı .901, Guttman güvenirlik katsayısı .915, Spearman Brown katsayısı ise .91, yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda KMO küresellik testi sonucu .844 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin 9 alt boyutta aldığı toplam 19,952 faktör yükü ile toplam varyansın %73,899'unu açıkladığı ortaya konulmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda standardize regresyon ağırlıkları en düşük .640; en yüksek .909 düzeyinde ve tüm maddelerde istatistiksel olarak $p < 0,001$ düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir (Subaş & Çetin, 2017).

b.c. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan Enneagram Kişilik Ölçeği'nin öncelikle veri setinin normal dağılım gösterip göstermediği belirlenmiş, tek değişkenli normallik testleri için Çarpıklık (Skewness) ve Basıklık (Kurtosis) değerleri hesaplanmıştır. Kabul edilebilir Skewness ve Kurtosis değerlerinin 2 ile -2 arasında olması gerekmektedir (Jöreskog - Sorbom, 1996). EKÖ'nün normallik değerleri Tablo-2'de sunulmuş olup bağımlı değişken normal dağılım göstermektedir.

Tablo-2:
EKÖ normallik dağılımı ve cronbach's alfa test değerleri

		Çarpıklık	Basıklık	Cronbach's Alfa
Tip 1	Mükemmeliyetçi	-,135	-,432	.61
Tip 2	Yardımcı	-,002	-,537	.53
Tip 3	Başaran	,053	-,258	.50
Tip 4	Özgün	-,094	-,592	.59
Tip 5	Gözlemci	-,049	-,363	.46
Tip 6	Sorgulayan	-,260	-,040	.44
Tip 7	Maceracı	-,209	-,502	.65
Tip 8	Reis	,062	-,711	.67
Tip 9	Uzlaşmacı	-,198	-,344	.46

Normallik testi sonrasında iki grupta olanlarda ilişkisiz örneklem t testi, ikiden fazla grupta ise tek faktörlü varyans analizi (One Way-ANOVA) testi kullanılmıştır. Tek faktörlü varyans (ANOVA) analizinin yapılabilmesi için bağımlı değişkenin normal dağılım göstermesi

ve bağımlı değişkene ait puanların varyanslarının homojen olması gerekmektedir (Seçer, 2015). Varyansların homojen olduğu durumlarda Scheffe testi kullanılmış, varyansların homojen olmadığı durumlarda ise Dunnett's C testi kullanılmıştır. Araştırmada EKÖ'nün 27 maddesinin Cronbach's Alpha katsayısı .87 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutların Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayıları incelendiğinde değerlerin kabul edilebilir güvenilirlikte olduğu görülmektedir (bkz. Tablo-2).

c. Bulgular

Katılımcıların kişisel bilgi formundaki cevapları ile Enneagram Kişilik Ölçeği ortalama puanları arasındaki farkların anlamlı olup olmadıkları analiz edilmiştir. Bağımsız değişkenlerden yaşanan ortama, sosyo-ekonomik düzeye, cinsiyete ve öznel dindarlık algısına yönelik bulgulara göre dört alt başlıkta değerlendirilmiştir. Araştırmada kullanılan EKÖ'nün alt boyutlarından alınabilecek en yüksek, en düşük ve elde edilen ortalama puanlar Tablo-4'te sunulmuştur. Ölçek ortalamaları incelendiğinde, katılımcıların bütün alt boyutlarda ortancanın üstünde yüksek düzeyde puan aldıkları belirlenmiştir.

Tablo-4:
EKÖ ortalama değerleri

Enneagram Tipleri	n	Min	Max	X_{ort}	ss
Tip 1 Mükemmeliyetçi	497	3,00	12,00	8,26	2,03
Tip 2 Yardımcı	497	3,00	12,00	8,11	1,91
Tip 3 Başaran	497	3,00	12,00	7,59	1,93
Tip 4 Özgün	497	3,00	12,00	8,47	2,07
Tip 5 Gözlemci	497	3,00	12,00	7,85	1,97
Tip 6 Sorgulayan	497	3,00	12,00	8,87	1,70
Tip 7 Maceracı	497	3,00	12,00	8,30	2,14
Tip 8 Reis	497	3,00	12,00	7,74	2,16
Tip 9 Uzlaşmacı	497	3,00	12,00	8,51	1,78

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden oluşan örneklemin en yüksek ortalamaya sırasıyla Tip 6 ($X_{ort}=8,87$), Tip 9 ($X_{ort}=8,51$) ve Tip 4 ($X_{ort}=8,47$) faktörlerinde; en düşük ortalamaya ise sırasıyla Tip 3 ($X_{ort}=7,59$), Tip 8 ($X_{ort}=7,74$) ve Tip 5 ($X_{ort}=7,85$) faktörlerinde sahip olduğu Tablo-4'te görülmektedir.

c.a. Enneagram Kişilik Ölçeği ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

EKÖ ortalama puanlarının katılımcıların cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları Tablo-5'te sunulmuştur.

Tablo-5:
EKÖ t testi ortalama değerleri

Cinsiyet		n	X _{ort}	ss	t	p	
Tip 1	Mükemmeliyetçi	Erkek	166	8,65	1,91	3,091	.002
		Kız	331	8,06	2,06		
Tip 2	Yardımcı	Erkek	166	7,93	1,82	-1,457	.146
		Kız	331	8,19	1,95		
Tip 3	Başaran	Erkek	166	7,77	1,86	1,515	.130
		Kız	331	7,49	1,96		
Tip 4	Özgün	Erkek	166	8,50	2,03	,268	.789
		Kız	331	8,45	2,09		
Tip 5	Gözlemci	Erkek	166	8,22	1,82	2,951	.003
		Kız	331	7,67	2,01		
Tip 6	Sorgulayan	Erkek	166	8,89	1,71	,133	.895
		Kız	331	8,87	1,69		
Tip 7	Maceracı	Erkek	166	8,38	2,11	,570	.569
		Kız	331	8,26	2,16		
Tip 8	Reis	Erkek	166	8,22	2,12	3,545	.000
		Kız	331	7,50	2,14		
Tip 9	Uzlaşmacı	Erkek	166	8,59	1,89	,647	.518
		Kız	331	8,48	1,73		

Örneklemdaki İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Enneagram Kişilik Ölçeği ortalama puanlarının cinsiyet durumlarına göre anlamlı farklılaşma görülmediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda ortalamalar arasındaki farkın, Tip 2 ($t=-1,457$, $p>.05$), Tip 3 ($t=1,515$, $p>.05$), Tip 4 ($t=,268$, $p>.05$), Tip 6 ($t=,133$, $p>.05$), Tip 7 ($t=,570$, $p>.05$) ve Tip 9 ($t=,647$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

İlişkısiz örneklem t testi sonucunda EKÖ ve cinsiyet arasındaki farkın Tip 1 ($t=3,091$, $p<0.05$), Tip 5 ($t=2,951$, $p<0.05$) ve Tip 8 ($t=3,545$, $p<0.05$) alt boyutlarında anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre Tip 1 (Mükemmeliyetçi), Tip 5 (Gözlemci) ve Tip 8 (Reis) kişilik özellikleri erkeklerde kızlara göre daha yüksektir (bkz. Tablo-5).

Erik'in (2016) çalışmasında katılımcıların kişilik tiplerinin cinsiyete göre dağılımına bakıldığında, 4 numaralı kişilik tipinin kadınlarda, 5 numaralı kişilik tipinin erkeklerde daha sık olduğu görülmüş ve istatistiksel olarak farkın anlamlı bulunmuştur.

Dokuz tip mizaç modeli, kişilik ve karakteri mizaç temelinde ele almakta ve yorumlamaktadır. Her bir mizacı, tutum ve özellikleri, ana arayış ve yönelim, bunu besleyen üç sacayağı ve her bir sacayağının altındaki ikincil arayışların yaşamdaki yansıması olan özellikler temelinde ifade etmektedir (Acarkan, 2019b). Ateş (2019) tarafından yapılan çalışmada kusursuzluğu arayan mizaç (DTM1), duyguları hissetmeyi arayan mizaç (DTM2) ve entelektüel dinginlik arayan mizaç (DTM6) kadınlarda

daha yüksek bulunmuştur. Mutlak güç arayan mizaç (DTM8) ise erkeklerde daha yüksek saptanmıştır.

Erkan (2020) tarafından yapılan çalışmada Enneagram kişilik tiplerinin, cinsiyet değişkenine göre incelenmesine yönelik yapılan Ki-Kare testi sonucunda; Enneagram kişilik tipleri ve cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kurt (2019) tarafından yapılan araştırmaya katılan satış personellerinin cinsiyet değişkeni ile sahip oldukları ana kişilik tipleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı seviyede bir farklılık tespit edilememiştir.

c.b. Enneagram Kişilik Ölçeği ile Yaşanılan Ortam Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

EKÖ ortalama puanlarının katılımcıların yaşadığı ortama göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analiz sonuçları sonrasında dağılımlar homojen olduğundan dolayı yapılan Scheffe analiz sonuçları Tablo-6'da sunulmuştur. Örneklem grubundaki katılımcıların yaşadığı ortama göre kişilik tiplerindeki farklılaşmanın Tip 1, Tip 2, Tip 3, Tip 5, Tip 6, Tip 7, Tip 8 ve Tip 9'da ($p > .05$) anlamlı olmadığı tespit edildiğinden raporlandırılmamıştır.

Tablo-6:
EKÖ-Yaşanılan ortam schefe değerleri

Yaşanılan Ortam	n	X_{ort}	ss	sd	F	p	Fark
Köy	A 144	8,26	2,06				
Tip 4 Özgün K. Şehir	B 140	8,14	2,07	2/494	5,717	.004*	C-B
B. Şehir	C 213	8,82	2,02				C-A

Örneklem kişilik özelliklerinden Tip 4 (Özgün) alt boyutu ortalama puanlarının yaşanılan ortam değişkenine göre farklılaşmasının anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F_{2/494}=5,717$, $p < .05$). Farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan istatistiksel analizde büyük şehirlerde yaşayanların ($X_{ort}=8,76$) Tip 4 kişilik özellikleri, küçük şehirlerde yaşayanlara ($X_{ort}=8,14$) ve köyde yaşayanlara ($X_{ort}=8,26$) göre daha yüksektir (bkz. Tablo-6).

Erkan'ın (2020) çalışmasında kişilik tiplerinin, kişinin büyüdüğü yer (köy, kasaba, şehir, büyükşehir, yurt dışı) değişkenine göre incelenmesine yönelik yapılan Ki-Kare testi sonucunda Enneagram kişilik tipleri ve kişinin büyüdüğü yer arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

c.c. Enneagram Kişilik Ölçeği ile Sosyo-Ekonomik Düzey Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

EKÖ faktörlerinin ortalama puanlarında, sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek faktörlü ANOVA testi sonrasında yapılan Scheffe analiz sonuçları Tablo-7'de sunulmuştur.

Tablo-7:
EKÖ-Sosyo-ekonomik düzey scheffe değerleri

SED		n	X_{ort}	ss	sd	F	p	Fark	
Tip 4	Özgün	Düşük A	41	9,17	2,31	2/494	5,559	.004*	-
		Orta B	436	8,35	2,01				
		Yüksek C	20	9,50	2,37				
Tip 9	Uzlaşmacı	Düşük A	41	9,14	1,98	2/494	3,436	.033*	-
		Orta B	436	8,44	1,75				
		Yüksek C	20	8,90	1,86				

Katılımcıların sosyo-ekonomik düzeye göre kişilik tiplerinden Tip 1, Tip 2, Tip 3, Tip 5, Tip 6, Tip 7 ve Tip 8'de ortalama puanlarındaki farklılaşma anlamlı olmadığından raporlandırılmamıştır ($p > .05$). Tip 9 (Uzlaşmacı) ve Tip 4 (Özgün) alt boyutunda ise varyans analizinde anlamlı ilişki görülmesine rağmen farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için varyansların eşit olduğu durumlarda Scheffe testi uygulanmış ($F_{2/494}=5,559$, $p < .05$, $F_{2/494}=3,436$, $p < .05$) ancak gruplar arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır (bkz. Tablo-7).

Tablo-8:
EKÖ-Sosyo-ekonomik düzey dunnett's c değerleri

SED		n	X_{ort}	ss	sd	F	p	Fark	
Tip 8	Reis	Düşük A	41	8,29	2,57	2/494	4,982	.007*	C-B
		Orta B	436	7,64	2,11				
		Yüksek C	20	8,95	1,76				

Katılımcıların ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyini algı biçimlerine göre EKÖ alt boyutları ortalama puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analizinde Tip 8 (Reis) alt boyutunda da aradaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{2/494}=4,892$, $p < .05$). Buna göre ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayanların ($X_{ort}=8,95$) orta düzeyde algılayanlara göre ($X_{ort}=7,64$) Tip 8 kişilik özellikleri daha yüksektir (bkz. Tablo-8).

c.d. Enneagram Kişilik Ölçeği ile Öznel Dindarlık Algısı Değişkeni Arasındaki Farklılaşmalara Ait Bulgular

Öznel dindarlık algısı, bireyin kendi dindarlığını kendi gözüyle değerlendirmesidir. Öznel dindarlık algısını ortaya koymak amacıyla katılımcılara "*Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendirirsiniz?*" sorusu yö-

neltilmiştir. EKÖ ortalama puanlarının katılımcıların öznel dindarlık algısına göre farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek faktörlü ANOVA analizi sonrasında Scheffe analizi yapılmıştır (bkz. Tablo-9).

Tablo-9:
EKÖ-Öznel dindarlık algısı schefe değerleri

Öznel Dindarlık Algısı		n	X _{ort}	ss	sd	F	p	Fark	
Tip 3 Başaran	Dindar değil	A	18	8,22	2,07	3/493	2,633	.049*	-
	Biraz dindar	B	121	7,61	2,01				
	Dindar	C	341	7,49	1,89				
	Çok dindar	D	17	8,64	1,83				
Tip 5 Gözlemci	Dindar değil	A	18	8,00	2,14	3/493	6,035	.000*	D-C D-B
	Biraz dindar	B	121	7,63	2,09				
	Dindar	C	341	7,83	1,87				
	Çok dindar	D	17	9,76	1,95				
Tip 8 Reis	Dindar değil	A	18	7,83	2,66	3/493	2,682	.046*	D-B
	Biraz dindar	B	121	7,61	2,32				
	Dindar	C	341	7,72	2,06				
	Çok dindar	D	17	9,17	2,09				
Tip 9 Uzlaşmacı	Dindar değil	A	18	7,83	1,82	3/493	4,527	.004*	D-C D-B D-A
	Biraz dindar	B	121	8,38	1,99				
	Dindar	C	341	8,53	1,67				
	Çok dindar	D	17	9,88	1,76				

Katılımcıların öznel dindarlık algılarına göre kişilik tiplerinden Tip 2, Tip 4, Tip 6 ve Tip 7'de farklılaşmanın anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$). Tip 3'te (Başaran) ise tek yönlü varyans ANOVA analizinde anlamlı ilişki görülmesine rağmen ($F_{3/493} = 2,633$, $p < .05$) schefe testinde gruplar arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır (bkz. Tablo-9).

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinden Tip 5 (Gözlemci) alt boyutunun öznel dindarlık algısı değişkenine göre farklılaşmasının anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F_{3/493} = 6,035$, $p < .05$). Farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için varyansların eşit olduğu durumlarda Scheffe testi uygulanmıştır. Buna göre çok dindar ($X_{ort} = 9,76$) olarak kendini algılayan katılımcıların Tip 5 kişilik özellikleri, kendisini dindar ($X_{ort} = 7,83$) ve biraz dindar ($X_{ort} = 7,63$) algılayanlara göre daha yüksektir (bkz. Tablo-9).

Örneklemin Tip 8 (Reis) kişilik özelliklerinin öznel dindarlık algısına göre farklılaşmasının anlamlı olduğu tek yönlü ANOVA analizinde belirlenmiştir ($F_{3/493} = 2,682$, $p < .05$). Dağılımın homojen olmasına bağlı olarak yapılan Scheffe analizinde öznel dindarlık algısı çok dindar olanların ($X_{ort} = 9,17$) biraz dindar olanlara ($X_{ort} = 7,61$) göre Tip 8 kişilik özelliklerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (bkz. Tablo-9).

Öğrencilerin kişilik özelliklerinden Tip 9 (Uzlaşmacı) alt boyutunun öznel dindarlık algısı değişkenine göre farklılaşmasının anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F_{3/493}=4,527$, $p<.05$). Farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testine göre katılımcılarından öznel dindarlık algısı çok dindar ($X_{ort}=9,88$) olanların Tip 9 kişilik özellikleri, kendisini dindar ($X_{ort}=8,53$), biraz dindar ($X_{ort}=8,38$) ve dindar değilim ($X_{ort}=7,83$) şeklinde algılayanlara göre daha yüksektir (bkz. Tablo-9).

Tablo-10:
EKÖ-Öznel dindarlık algısı dunnett's c değerleri

Öznel Dindarlık Algısı		n	X_{ort}	ss	sd	F	p	Fark
Tip 1	Dindar değil	A	18	7,50	1,82	3/493	2,980	.031*
	Biraz dindar	B	121	8,00	2,38			
	Dindar	C	341	8,34	1,88			
	Çok dindar	D	17	9,23	2,10			

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinden Tip 1 (Mükemmeliyetçi) alt boyutunun öznel dindarlık algısı değişkenine göre farklılaşmasının anlamlı olduğu tek yönlü ANOVA analizinde belirlenmiştir ($F_{3/493}=2,980$, $p<.05$). Farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için varyansların eşit dağılmadığı durumlarda Dunnett's C testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda anlamlı herhangi bir farklılaşmaya ulaşılamamıştır (bkz. Tablo-10).

S o n u ç

İnsanların duygu, düşünce ve davranışlarının arkasında yatan nedenleri açıklamak amacıyla ortaya koyulan kişilik kuramlarından hangisinin doğru olduğu problemine ilişkin psikologlar tarafından üzerinde anlaşmaya varılmış bir yanıt bulunmamaktadır. Bu yüzden kişilik üzerine çalışmaların sorması gereken soru, "*Hangi kuram doğrudur?*" değil, "*İnsan davranışını daha iyi anlamada kuramların bakış açılarının her birinden nasıl yararlanabilirim?*" olmalıdır (Burger, 2016). Bu kapsamda doğu ve batı ülkelerinde uzun oldukça önemli bir konuma ulaşan Enneagram kişilik modelinden ülkemizde de başta psikoloji ve eğitim alanları olmak üzere pek çok alanda faydalanılması gerekmektedir.

İlahiyat fakültesi öğrencilerinden oluşan örneklemin en yüksek ortalamaya sırasıyla Tip 6 (Sorgulayan), Tip 9 (Uzlaşmacı) ve Tip 4 (Özgün) faktörlerinde; en düşük ortalamaya ise sırasıyla Tip 3 (Başaran), Tip 8 (Reis) ve Tip 5 (Gözlemci) faktörlerinde sahip olduğu belirlenmiştir (bkz. Tablo-5). Ayrıca örneklemin sadece %7,2'sinin (n:41) Enneagram kişilik modelini duyduğu belirlenmiştir (bkz. Tablo-4).

Şentepe & Güven (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ilahiyat fakültesi öğrencilerinin en yüksek ortalamaya “uyumluluk ve sorumluluk” kişilik özelliklerinde; en düşük ortalamaya ise “nevrotiklik” kişilik özelliğinde sahip olduğu belirlenmiştir. Ulu ve Bulut’un (2017) çalışmasında ilahiyat fakültesi öğrencilerinden oluşan katılımcılar en yüksek ortalamaya “dürüstlük-alçakgönüllülük”; en düşük ortalamaya “dışadönüklük” alt boyutunda sahiptir. Çalışmada Tip 9 (Uzlaşmacı) alt boyutundaki ortalamaların yüksek olmasının ve Tip 8 (Reis) alt boyutundaki ortalamaların düşük olmasının önceki çalışmalarla benzerlik gösterdiği değerlendirilebilir.

Erkasap (2020) tarafından EKÖ kullanılarak 509 kişilik örneklem üzerinde yapılan çalışmada katılımcıların en yüksek ortalamayı Tip 2 (Yardımcı) faktöründe; en düşük ortalamayı Tip 5 (Gözlemci) faktöründe aldığı tespit edilmiştir. Subaş (2017) tarafından aynı ölçek kullanılarak 478 katılımcıdan oluşan örneklemde en yüksek ortalamanın Tip 9 (Uzlaşmacı) alt boyutunda; en düşük ortalamasının Tip 3 (Başaran) ve Tip 6 (Sorgulayan) alt boyutlarında olduğu belirlenmiştir. Erçin (2018) tarafından aynı ölçekle gerçekleştirilen çalışmada, 553 kişilik örneklemde Tip 1 (Mükemmeliyetçi) bireylerin %22,97’lik oranla en çok; Tip 5 (Gözlemci) bireylerin %4,88’lik oranla en az olduğu ortaya konulmuştur. Özen’in (2019) çalışmasında 239 kişilik örneklemde en yüksek ortalama puanlarının sırasıyla Tip 6 (Sorgulayan) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) faktörlerinde; en düşük ortalama puanlarının sırasıyla Tip 8 (Reis) ve Tip 3 (Başaran) faktörlerinde elde edildiği görülmüştür. Önceki çalışmalar incelendiğinde araştırmada elde edilen verilerle benzer sonuçların ortaya çıktığı değerlendirilebilir.

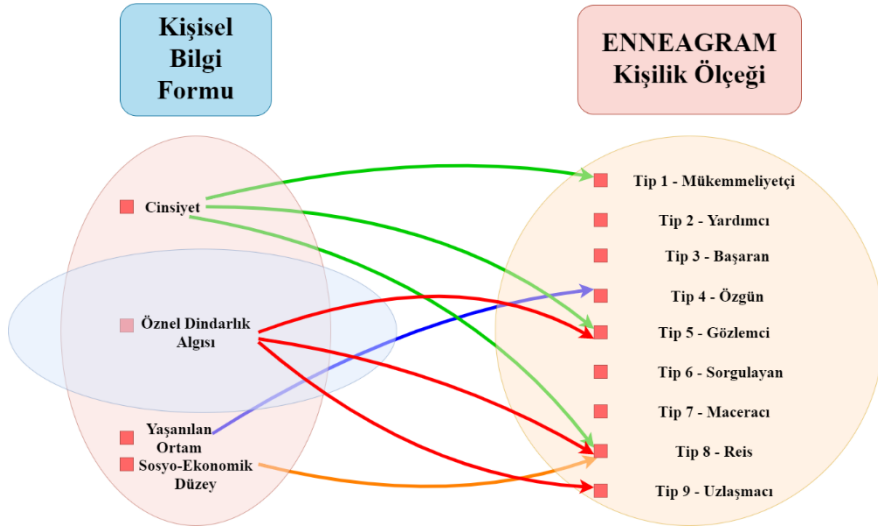
İlahiyat fakültesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinin cinsiyet, yaşadığı ortam, sosyo-ekonomik düzey ve öznel dindarlık algısı değişkenlerine göre farklılaşma sonuçları şekil-4’te sunulmuştur.

Gerçekleştirilen istatistiksel analiz sonuçlarına göre;

- Tip 1, Tip 5 ve Tip 8’in kişilik özelliklerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiş olup üç tipte de erkeklerin kızlara göre kişilik özelliklerinin daha yüksek,
- Büyük şehirlerde yaşayanların küçük şehirlerde ve köylerde yaşayanlara göre Tip 4 kişilik özelliklerinin daha yüksek,
- Ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini yüksek olarak algılayanların ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta şeklinde algılayanlara göre Tip 8 kişilik özelliklerinin daha yüksek,

- Kendisini çok dindar olarak algılayan katılımcıların kendisini dindar ve biraz dindar şeklinde algılayanlara göre Tip 5 kişilik özelliklerinin daha yüksek,
- Çok dindar olarak kendisini algılayan katılımcıların Tip 8 kişilik özelliklerinin kendisini biraz dindar algılayanlara göre daha yüksek,
- Öznel dindarlık algısı çok dindar şeklinde olan katılımcıların Tip 9 kişilik özelliklerinin, kendisini dindar, biraz dindar ve dindar değilim şeklinde algılayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Şekil-4:
Araştırma farklılaşma analizi sonuçları

Dindarlığın ölçülmesi üzerine pek çok araç geliştirilmiş ve her ölçme aracı dindarlığı farklı boyutlarıyla ele almıştır. Din psikolojisi literatürü içerisinde dindarlık kavramı motivasyon, tutum, bilgi, inanç, etki, tecrübe, ibadet vb. boyutlarına göre farklı şekillerde tanımlanmış ve ölçülmüştür. Öznel dindarlık algısı da bireyin, kendisini dindarlığın hangi boyutuna göre tanımladığının tam olarak belli olmadan kendi dindarlığını değerlendirmesidir. Sonuç olarak dindarlığın ölçülmesi noktasında araştırmacılara nicel veri sağlamaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre öznel dindarlık algısıyla ilişkili olarak kişilik tiplerindeki farklılaşmanın tiplerin gelişim düzeylerinden "sağlıklı seviye" özellikleri dikkate alınarak değerlendirilebilir. Çok dindarların, dindar ve biraz dindar olanlara göre Tip 5 kişilik özelliklerinin daha yüksek çıkması; Tip 5'lerin (Gözlemci) zihinsel olarak dikkatli olmaları ve çok derin araştırmacılığa sahip olmalarına, bilgi kazanmaktan hoşlanmaları

ve çoğunlukla bir alanda uzmanlaşmalarına (Riso & Hudson, 2018; Karabulut, 2007) bağlı olduğu söylenebilir. Çok dindarların, biraz dindar olanlara göre Tip 8 kişilik özelliklerinin daha yüksek çıkması; Tip 8'lerin (Reis) adalet ve dürüstlük noktasında hassas olmalarına ve içgüdüsel dürtülerini takip etmelerine (Riso & Hudson, 2018; Karabulut, 2007) bağlı olduğu söylenebilir. Çok dindarların, dindar, biraz dindar ve dindar olmayanlara göre Tip 9 kişilik özelliklerinin daha yüksek çıkması; Tip 9'ların (Uzlaşmacı) kabullenici, sabırlı ve yumuşak huylu, masumiyet ve sadelik niteliklerine sahip, tavırları iyimser, teskin edici ve destekleyici olmasına (Riso & Hudson, 2018; Karabulut, 2007) bağlı olduğu söylenebilir.

Kişilik ve dindarlık ilişkisini ortaya koyan çalışmalar incelendiğinde, içsel dini motivasyon düzeyi yükseldikçe yumuşak başlılığın arttığı sonucuna ulaşılan (Karşlı, 2020), dini etki ile öz disiplin arasında pozitif ilişki belirlenen (Turan, 2017), kişiliğin uyumluluk ve sorumluluk boyutlarından alınan puan yükseldikçe dindarlık düzeylerine ilişkin puanlarında yükseldiği ortaya konulan (Şentepe & Güven, 2015), dindarlık ile sosyal uyum arasında pozitif korelasyon belirlenen (Kalgı & Kayıklık, 2020) çalışmalar bulunmaktadır. Araştırmada elde edilen bulguların önceki çalışmalarla benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşabiliriz. Buna göre yumuşak başlılık ve uyumun Tip 9'un özellikleriyle ilişkili olduğu, sorumluluk ve öz disiplinin Tip 8'in özellikleriyle ilişkili olduğu değerlendirilebilir.

Sonuç olarak Tip 5'in (Gözlemci) hakikati arama motivasyonunun, Tip 8'in (Reis) adalet ve dürüstlüğe önem verme özelliğinin ve Tip 9'un (Uzlaşmacı) uyum ve gelenekçi olma özelliğinin dindarlığını olumlu etkileyebileceği değerlendirilebilir.

Enneagram kişilik modeli, bireyin kişilik özelliklerini ortaya koyarken durağan bir şekilde değil kanat tipi, güven ve stres noktaları, gelişim seviyeleri vb. özellikleriyle dinamik bir yapı arz etmektedir. Bununla birlikte Enneagram kişilik modeli, bireyin kendi kişilik tipi içerisinde kendisini geliştirebilmesi veya sosyal ve psikolojik alanda olumlu potansiyel özelliklerinin ortaya çıkmasını ve olumsuzluğa açık riskli özelliklerinin ortaya çıkmamasını sağlamak amacıyla dikkat etmesi gereken hususlar üzerinde de durmaktadır. Bu kapsamda ilahiyat fakültesi öğrencileri örnekleminde veya farklı örneklemlerde Enneagram Kişilik Modeli esas alınıp farklı dindarlık ölçekleri kullanılarak, kişilik tipleri ve dindarlık arasındaki ilişkinin ayrıntılı ve derinlemesine bir şekilde ortaya konulabilmesi amacıyla başta nitel olmak üzere nicel araştırmaların da yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Enneagram kişilik modelinin dindarlık ve kişilik bağlamında, EKÖ vb. araçlarla dini tutum, dini motivasyon, Tanrı algısı gibi değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya konulması amacıyla nicel çalışmaların yürütülmesinin, manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinde Enneagram kişilik modelinin kullanılabilirliğinin ortaya konulması amacıyla deneysel ve nitel çalışmaların planlanmasının, dini eğitim programları çerçevesinde Enneagram kişilik modelinin etkisinin ortaya konulması açısından ilköğretim, lise ve üniversite düzeylerinde nicel veya nitel araştırmaların yürütülmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Acarkan, İ. ve ark., (2018). *İlişkilerin 9 rengi*. İstanbul: Kurtuba Kitap.

Acarkan, İ. (2019a). *Enneagram ile kendini keşfet 9 tip kişilik modeli*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Acarkan, İ. (2019b). *Kişiliğin DNA'sı enneagram & dokuz mizaç modeline göre kendimizi tanımak başkalarını anlamak*. İstanbul; Kurtuba Kitap.

Allport, G. W. (2016). *Birey ve dini*. (çev. B. Sambur). Ankara: Elis Yayınları.

Ateş, A. (2019). *Öğretmenlerin mizaçları ile güç mesafesi algıları arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Sahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Batı, U. (2018). *Enneagram ile kişilik analizi*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Burger, J. M. (2016). *Kişilik psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri*. (çev. İ. Deniz & E. Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Büyüköztürk, Ş. ve ark. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Çıngı, H. (1994). *Örnekleme kuramı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.

Enç, R. (2020). *Enneagram ile dini eğitim*. (Erişim: 21 Aralık 2020). <https://www.youtube.com>.

Erçin, H. Ş. (2018). *Sağlıklı yaşam biçimi davranışları ile Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı.

Erik, L. (2016). *Baş ağrısı olan hastalarda kişilik tipleri*. (Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı.

Erkan, İ. (2020). *Enneagram modeline göre öğretmen adaylarının kişilik tipleri ile sınıf yönetimi öz yeterlik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Erkasap, A. (2020). *Çalışanların kişilik özellikleri ile örgütsel demokrasi algılarının örgütsel muhalefet davranışları ve örgütsel sessizlikleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Jöreskog, K. & Sorbom, D. (1996) *Lisrel 8: user's reference guide 2*. Lincolnwood: Scientific Software International.

Kalgı, M. E. & Kayıklık, H. (2020). Dindarlık ile kişilik ilişkisi üzerine bir saha araştırması: Siverek örneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 552-569.

Karabulut, Y. (2007). *Yeni kişilik teorisi enneagram ve din psikolojisi açısından kullanım alanları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karacoşkun, M. D. (2019). Dini kişilik. [içinde] *Din Psikolojisi El Kitabı*. (ss. 193-224). ed. M. D. Karacoşkun. Ankara: Grafiker Yayınları.

Karşlı, N. (2020). Beş faktörlü kişilik yapısı ve dindarlık. [içinde] *Dindarlık Kişilik ve Ruh Sağlığı*. (ss. 37-62). ed. N. Gencer & M. Cengil. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Keskin, N. (2019). *Enneagram öz'e giden yol*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Kızılgeçit, M. (2017). *Din psikolojisinin 200'ü*. Ankara: Otto Yayınları.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607-610.

Kurt, A. (2019). *Kişisel satış sürecinde bireysel farklılıklar enneagram tipolojisi üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Maitri, S. (2018). *Enneagramın spiritüel boyutu rubun dokuz farklı yüzü*. (çev. S. Özgün). İstanbul: Omega Yayınları.

Özen, Ş. (2019). *Takipçilerin mizaç özelliklerine göre liderlik algısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Palmer, H. (2014). *Rubun aynası enneagram'a yansıyan insan manzaraları*. (çev. O. Gündüz). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Peker, H. (2014). *Din psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Riso, D. R. & Hudson, R. (2018). *Dünyanın en ünlü iki uzmanından enneagram ile kişilik analizi*. (çev. G. Aksoy). İstanbul: Butik Yayıncılık.

Seçer, İ. (2015). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci spss ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Selçuk, Z. & Yılmaz, E. D. (2018). *Ebeveyn benim dokuz tip mişaç modeli'ne göre ebeveyn-çocuk ilişkileri*. Ankara: Mizmer Yayınları.

Subaş, A. & Çetin, M. (2017). Enneagram kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Güvenirlilik ve geçerlilik çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), 160-181.

Subaş, A. (2017). *Okul yöneticilerinin "liderlik stilleri" ile "enneagram kişilik tipleri" arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Şentepe, A & Güven, M. (2015). Kişilik özellikleri ve dindarlık ilişkisi üzerine ampirik bir araştırma. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (31), 27-44.

Taştan, K. (2018). *Kişilik tiplerine göre stresle mücadele yöntemleri*. Erzurum: Zafer Medya.

Turan, Y. (2017). *Kişilik ve dindarlık*. İstanbul: Ensar Neşriyat.

Ulu, M. (2017). Üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin hexaco ile ölçülmesi. *Bilimname*, 34 (2), 443-463.

Ulu, M. (2018). Mistik tecrübe ve kişilik ilişkisi üzerine: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri örnekleme. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22 (1), 33-61.

Yazgan, İ. B. & Yerlikaya, E. E. (2018). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.